

Masina

Gerstenkorn Kelemen

Magyar Képzőművészeti Egyetem, Szobrász Tanszék
Szobrászművész szak, 4. évfolyam
Témavezető/mester: Karmó Zoltán egyetemi docens
2023

Kedves Műkedvelő! Szeretném bemutatni műalkotásom: csináltam egy szobor alakú gépet, illetve egy gép alakú szobrot, a mű címe: Masina.

Ott kezdeném, hogy kifejtem, hogyan jutottam ehhez a szobornak az elkészítéséhez. Szólnék még arról is hogy készítés közben és azt követően milyen gondolataim lettek.

Mindig is érdekelték a körülöttünk lévő formák. Olyanok, mint: a természetes, de nem élő rendeződések, az élet szabályos organikus megnyilvánulásai, az ember funkcionális és funkciótlan kreálásai. Sok különböző, egymással csak nehézkesen kapcsolatba hozható, egymástól igencsak távol álló téma, vonzott és vonz még a mai napig is. Saját irányom és ars poeticám megfogalmazása közben jöttem rá: jelenleg, a rengeteg formanyelv közül, nem is egy specifikus rendszer vagy irány foglalkoztat. Sokkal jobban foglalkoztat engem, hogy miért van a dolgoknak olyan formája, mint amilyen? Egyetemesen, feltéve ezeket a kérdéseket. Miből következnek a formák? Miért van az, hogy a dolgok olyan alakúak, ahogy azt megfigyelhetjük? Mi vagy Ki alakította ki ezeket a formákat? Milyen célok vagy törekvések vezérelték, ezeket az entitásokat, a formák alakítása közepette? Mik befolyásolhatják és milyen nehézségek támadnak a formák képzése közben? Ezeken a dolgokon gondolkodtam és hoztam létre a pályamunkám, és jutottam kicsit közelebb a fenti kérdések megértéséhez, és talán azok megválaszolásához is.

A témával kapcsolatban három fő irányt vizsgáltam eddig:

Először, az élő anyagnak a formai megnyilvánulásai, alakzatai voltak a megfigyelésem alanyai. Az „élet-formák” a mai napig nagyon érdekesek számomra. Két egymás ellen dolgozó, különböző irányú erő hozza (és hozta is) létre az élet formarendjét. Amit a természetben megfigyelhetünk. Az egyik irányból a fizikai világunk törvényeinek megmásíthatatlan ereje, a másik irányból az élet csodájának maga és az élet évmilliárdokon keresztül tartó véletlenjei. Ezek feszülnek egymásnak. Nincs cél se akarat, csak törvények és véletlenek. Ennek ellenére bonyolult önrendeződés a végeredmény.

Lenyűgöző számomra a gombák világa. Azt az aspektusát szeretném most itt kiemelni, ahogyan kettő teljesen különbözően kifejlődött termőtestről -az avatott szem- képes megmondani, hogy azok egy és ugyanaz a faj képviselői/megnyilvánulásai. (Némely esetben egy és ugyanaz az élőlény) Ugyanígy, egy hozzáértő teljes bizonyossággal megállapítja a göcsörtökből, a korhadásokból az elágazások rendjéből, hogy melyik tölgyfa-félét szemléljük. Ez a mögöttes rend, nyűgöz le engem. Ugyan léteznek leírható határozójegyek, de azt hiszem a szobrász nyelve az, amit ehhez a felismerő képességhez ismernie kell az embernek, a tömegek, az arányok és irányok nyelvét.

Másodszor a szobrok formáit (egyetemesen) szerettem volna megvizsgálni. Mitől lesz egy tárgyból műtárgy? Az emberi akarat kijelöli a környezetünkben fellelhető természetes dolgok közül, mi érdemli meg, hogy kiemelve legyen. Az kerül kijelölésre, amit jelentéstartalommal bíró objektumnak tartunk. Más szavakkal: az határozza meg a kiemelés, hogy minek tulajdonítunk emberi értelemmel jelentést. A posztamensre való felemelés vagy a kiállítótérbe való beemelés egy alapvető eleme a mű készítésének. Ez a mimézishez hasonló tevékenység, egy kezdeti alkotó megnyilvánulás.

A célokkal és az akarattal, a véletlennek lehet -és ha az ember alkotni akar, akkor kell is- ellene menni. Véleményem szerint, ezért van az, hogy a műalkotások gyakran a legvalószínűbb dolgok. Hiszen csak valamilyen rendező erő, esetünkben az emberi gondolat, képes csak megemelni a követ, emberre erősen emlékeztető agyagtömböt gyúrni. Mert ezekhez akarat szükséges (vagy majd végtelen sok idő és sok millió lehetőség).

Hogy még inkább szembe lehessen menni az esetlegessel kialakult az a művészeti kifejezőmód is, amihez a világ összes ideje és a határtalan univerzum összes lehetségesének véletlenje sem elég. Az a fajta alkotói folyamat, ami a lehető legtávolabb kíván távolodni a mimézistől, ez a poézis, a „tisztább” alkotói folyamat.

Nem hiszem, hogy teljesen tisztán létezne bármelyik is a kettő közül. Szerintem érdemes tudomásul venni: a befogadott ismereteink alapján mi emberek találjuk ki az ember-agyunkkal, hogy aztán az ember-kezeinkkel konkretizáljuk/teszteljük meg és a fizikai világunk törvényességeit nem tudjuk megmásítani. De a műalkotás képes leginkább saját szabadságát élvezni. Egy műalkotás a lehető legnagyobb autonómiát és integritást testesítheti meg. De saját véleményem szerint a mű valamelyest mégis függ az embertől, a fentiek miatt. Az embertől függ, de az egyénektől nem!

Harmadszor pedig a használati tárgyaink, eszközeink és a szerszámaink formáit vettem alaposabban szemügyre. Az ember, saját életének és céljainak elérésének megkönnyítésére alakítja ki ezeket a dolgokat. A használati tárgyaink egymáshoz szorosan kötődnek, egy használati tárgy definíció szerűen nem tud önálló, autonóm lenni. Egy ideális használati tárgy eredendően csak rész, csak funkcióját tekintve lehet egész. Ugyan használati tárgyaink formáit a funkciójuk határozza meg, de funkciójuk saját magukon kívülre mutat. A célok egymás utánisága hosszú láncolatokba rendezik az egymáshoz kapcsolódó tárgyakat. A tárgyak és láncolataik mind az embert szolgálják, már csak ezért sem önmagukban valók.

Két ellentétes irányú erő jelenik meg az ember alkotta tárgyak körében is. Véleményem szerint ezért lehet párhuzamot vonni a gépek, élőlények és alkotások merőben más jellegű csoportjai között.

Hogy lesz ebből alkotás?

Az emberi testről alkotott téri leképezésnek töredéke, részlete értelmezhető torzóként. A torzó, mint eredeti jelentése, a törzse a dolgoknak. Valamilyen mélyebb tartalmakat felmutató, sallangoktól megtisztított elem. Hogyan lehetséges az, hogy szoborként értelmezzük egy szobor részét, hogy lehet egy rész mégis egész? Meg lehet-e alkotni egy gép torzóját vagy esetleg a gép torzóját? Szeretném megalkotni a gépi formák torzóját! Ezzel az elhatározással álltam neki ennek a szobromnak, és az ezt követő munkáimnak. Hogy csinálhatok egy eredendően részből egy egészet (egy művet)?

Ez a szobor, egy sorozatnak, egy formai elmélkedésnek az indító darabja. A művek kezdeti fázisában megvan a lendület és a szándék, de persze lehetnek naiv esetlenségei is. Ezt a még tiszta -sallangos gondolatoktól mentes-, elemi és lendületes állapotot szerettem

volna bemutatni. Egy friss gondolatfelvetés, amiben én sok lehetőséget látok.

Nagyon érdekesnek tartom a civilizált világ vívmányainak naiv leképezéseit. Van egy ikonikus puska ábrázolása egy a prekolumbián kultúrát leíró kódexnek. A Duran kódex-ben lehet megtalálni ezt a fa rudacskát a kardos alakok között. Nem tudom, hogy ez egy valós indián kép, vagy csak egy nyugati reprodukciója annak, vagy netán egy pszeudo indián rajz. Ettől függetlenül szeretném felhívni a figyelmet arra, hogy az alkotói készségekkel rendelkező kódexíró és festő, a dolgok funkcióinak értelmezése nélkül azok pusztán formai értelmezésével jelenítette meg a puskát. Nem érdekelte, hogy működik. Tudta nagyjából mit csinál és mire való ebből már tudta mit jelent a puska. Művészi jelentőséggel tudta felruházni.

Fontos előképeimnek tartom:

2022 nyarán édesapám faszobrász műhelyében felújítottunk egy Kiskörösi 800-as szalagfűrész. Én és egy társam a gépész munkát nem igénylő elemek rozsdátlanítását és újrafestését csináltuk. Eközben alaposan megfigyeltem hogyan is néz ki ez a gép. Ennek a szalagfűrésznek egy nagyjából 2 méter magas vasváza van. Ehhez a fő elemhez, több "kisebb" 20-30 kilogrammos elem is csatlakozik. Mindezek az alkatrészeket, testközelből alaposan megismertem, nézegettem gondolkodtam rajtuk. Az ipari jellegű formaalakítás maga is nagy hatással voltak rám.

Középiskolában grafikusnak tanultam, ahol, úgyszintén, testközelből tapasztalhattam a régi nyomdász eszközök, masinák öntöttvas formáinak szépségeit.

Ezek az öntvények, a funkció igénye és a lehetőségek -kivitelezhetőségek- határára mozognak. Szimpatikus számomra amikor egy szobron is érződik, hogy hova tart. Ha a szobor léte nem a levegőben lebeg, hanem szándékkal bír. Ha a szobor saját célzattal rendelkezik. Belső világát élheti meg. És ezen nagy hangsúly van, hogy megéli belső világát.

Ezeket az élményeket számon szoktam tartani, és gondosan beépítem a szobrászi munkámba. Erősségemnek tartom azt ahogy a megfigyeléseimet kombinálni tudom. Egy-egy ötletnek a kiindulópontját/ fogantatását nagyjából be tudom határolni és tudom, hogy egyszer majd fel fogom tudni használni.

Az anyag tulajdonságai megszabják, milyen formákat alkotunk/alkothatunk meg. A szobrászi forma megszabja az anyagot, amiből a forma állhat, és ez fordítva is igaz: az anyag ráhatással van a kialakítható formákra. A fa az az alapanyag, amiről azt szokás mondani, hogy a legnagyobb hatással van a szobor formavilágra. Szobrászi tanulmányaim jelentős részében faragtam fát. Talán ebből is ered, hogy számomra fontos téma ez.

Tervezési folyamatok:

2023 szeptemberében ismét megszervezésre került Besztercebányán egy vasöntő művésztelep. Jelentkeztem, hogy szeretnék menni és a szervező Mester többek között engem választott. Korábban már más számomra könnyebben elérhető fémöntvényekben gondolkodtam, megvalósítani ötleteimet, mint például bronz és alumínium. De így a lehető legjobb anyaghoz igazíthattam terveimet, a vashoz. Olyan tulajdonságokat tartottam szem előtt, mint például: robusztus, durva és erős.

Ennél a szobornál is rajzolással kezdtem a munkát. Nekem a rajzolás fontos, ábrándos gondolkodási folyamat. Merengés a lehetőségek közt. A konkretizáció első lépcsőfoka. Azt szeretem a rajzos tervezésben -avagy arra szoktam használni- hogy egy-egy bennem megjelenő nézet kitalálása után, könnyebben fogok neki a plastika elkészítésének.

Egy látványvilág vagy formanyelv megalkotása után, jó alapokkal indulok el a téri gondolkodásban. A méret meghatározásánál szerepet játszott az anyag, és az a tény, hogy ez a szobor egy ember által használható tárgyat idéz meg. Emberi léptékekkel kell rendelkeznie.

Kíváncsi voltam mennyi „nem szobrászi elemet” építhetek bele a művembe. Ezért van ennek a szobornak ennyi kifejezetten nem szobor tulajdonsága. A talp, a csatlakozási síkok, egyáltalán a csatlakozás lehetősége, illetve a nem homogén anyagválasztás (menetes száraz) és az erősen kontrasztos anyagmegmunkálás is mind ilyen célt szolgáltak. A kiegészíthetőség is egy erősen gépi elem, ugyanakkor a torzó hozzátartozója a hiány.

Az ember a gépek készítésénél is mimetikusan kezdett neki a munkának. Ezért vannak a gépeknek karjai, pofái, lábai, fogai és karmai.

A gépi formák értelmezése közben jutottam ezekre a szabályokra: a merőleges legyen merőleges, a sík pedig sík. Nem szabad a véletlennek, az esetlegességnek megjelenie! A formák mutassák meg hogy el kell érnie bizonyos helyekre bizonyos elemeknek. Hozzáférhetőnek és használhatónak kell mutatkoznia. Vasból könnyen kiönthetőnek kell lennie, ezzel magát az anyagot is szerves részeként bemutatva. Terhelhetőnek kell tűnnie és nem szabad, hogy deformálódjon eközben. Ezekkel mind azt szeretném elérni, hogy a szobor erős, stabil és nehézkes érzeteket keltsen a befogadóban. Mint ahogy a címe is ezt sugallja ez egy Masina.

Ezek mind olyan célok, amiket, ha szem előtt tartok az anyag megmunkálása közben, akkor gép szerű végeredményt kapok. De lehet, hogy ez csak egy pseudo eszköz lesz. Fontosnak tartom még megemlíteni milyen hatást váltott ki a megfigyelőkből ez a szobor. Sokszor „readymade”-ként vagy egy létező szerszám miméziseként értelmezték. Egyesek varrógépként mások fura üllőként értelmezték, vagy funkcionális présként, ami valami nagy erőt képes átadni az erőkarján keresztül.

De ez a szobor nem egy konkrét létező tárgy leképezése. Ez egy összlet, az általam ismert és általam gépi formáknak tartott gondolatok részlete, ezeknek tárgyi megnyilvánulása egy szoborban megjelenítve.

Kivitelezés és megvalósítás menetéről az alkotói folyamatomról szeretnék még szólni: A rajzos tervek követően, az elképzelt léptékben, XPS típusú polisztirolhabból kivágtam az elemeket. Majd PU habbal és ragasztópisztollyal ragasztottam azokat össze. A téri gondolkodás következett, a rajzban kigondolt érzetek, formai kifejtése, cekással és sniccerrel faragtam, vágtam. Elkészítettem egy beformázásra majdnem kész szobrot. De a kísérletezés esendőségei, egy-két félresikerült arány túlságosan is zavart.

Ezután a tapasztalataimat átmentve csináltam egy második verziót. Gyorsan és hatékonyan dolgoztam. Az előző verzióhoz képest a nagyolás, után a csiszolással eltüntettem a polisztirolhab gyöngyinek nem kívánatos mintázatát. A beformázandó EPS sztirolhab modell egy munkanap alatt készen is volt.

Öntésre optimalizált szobrot készítettem a felcsövezés egyszerű volt, amit úgyszintén polisztirolhabból csináltam meg. Homokformázáshoz készítettem dobozokat, hogy beformázás közben mindenhova odaférhessünk és alaposan tömöríthessük a homokot. Műgyantával kevert kvarc homokot csömöszöltünk a ládába, majd a modellt is behelyeztük és szép lassan befedtük a homokkal, gondosan nekinyomkodva a szobornak. Majd a miután megtelt az épp aktuális jöhetett a következő láda.

A beformázást követő napon történt az öntés. Fantasztikus élmény volt a vasöntés elemi erejével találkozni. Ahogy küzdeni kellett a cél eléréséhez. A vas egy nagyon komoly

megmunkálási folyamatot igénylő anyag. Sok erőt, energiát kell belefektetni, hogy a végeredmény a kívánságainknak, megfelelő legyen. Ehhez kitartás és akarat szükséges. Az akaratot elég nagyra tartom a műalkotás folyamata során. Az öntés jól sikerült.

Az enguszok levágása, a helyeik cizellálása, és egy átfogó homokfűvás után, a „munkafelületeket” nagyjából síkokra köszörültem, majd szalagcsiszolóval szálcsiszolt mintát adtam ezeknek a felületeknek. A merőlegeseket, a síkokat és a párhuzamosakat felszabályosítottam. Ügyelve hogy a „pofa” páros síkjai egybevégyjenek. Ezekkel is ipari benyomását adva a szobornak. A menetek helyén előfűrtam a szükséges átmérőjű fűróval, majd megcsináltam a meneteket. A menetes szárazakat homok fűjőval mattítottam, levágtam a szükséges hosszokra, leköböltem a végeket. Lekentem olajjal, hogy megőrizze a rozsdátlan, tiszta érzetét. Majd összeszereltem a szobrom.

